

Antoni Józef Madaliński

(1739-1804)

Opracowanie: Filip Grzelak

Redakcja: Agnieszka Mosionek, Tomisław Polanowski

Publiczna Szkoła Podstawowa w Borowem

Klasa VIII

2025

W świadomości historycznej pojawiają się wielcy bohaterowie, nie zawsze jednak ich życie zostaje należycie opisane. Dotyczy to też Antoniego Józefa Madalińskiego (1739-1804), który wywołał Powstanie Kościuszkowskie i jak wielu innych sławnych uczestników niepodległościowego zrywu, pojawił się na kartach historii nie tylko południowego Mazowsza. W polskiej historiografii niewiele znajdziemy monografii odnoszących się do przebiegu Insurekcji Kościuszkowskiej na terenach gminy Mogielnica w powiecie grójeckim, gdzie po powstaniu generał Madaliński spędził resztę swoich lat życia. Pomimo, iż Madaliński nie brał bezpośredniego udziału w walkach na terenach gminy Mogielnica, to ten mały epizod powstania, jak i sam generał, ma szczególne znaczenie dla mieszkańców wsi Borowe, z uwagi na związek tych terenów z rodziną Madalińskich.

Antoni Madaliński urodził się w 1739 r. w Porowie w Wielkopolsce jako syn niezbyt zamożnej rodziny szlacheckiej. W 1768 roku wstąpił do pierwszej wielkopolskiej brygady kawalerii narodowej. W tym samym roku szlachta zawiązała konfederację barską wymierzoną przeciw ingerencji Rosji w sprawy polskie, mającą bronić szlacheckich przywilejów i katolickiej wiary. Ojcem tego patriotycznego ruchu był Józef Pułaski, starosta warecki. Około trzydziestoletni Madaliński zasilili szeregi konfederatów¹. Król Stanisław August Poniatowski wystąpił przeciw konfederatom. Syn Józefa Pułaskiego, Kazimierz dokonał nieudanego zamachu na króla, w wyniku czego musiał uciekać do Ameryki. Do dziś nieprzebadane są związki rodzinne Pułaskich, Świdzińskich ze Świdną i Granowskich z Nowego Miasta nad Pilicą, które wspierały aktywnie konfederację. Ze względu na dość bliskie sąsiedztwo i działalność w konfederacji należy założyć, iż takie relacje rodzinne i towarzyskie istniały². Konfederacja barska poniosła klęskę, przyspieszając pierwszy rozbiór Polski (1772 r.). Do około 1779 r. Madaliński pozostawał w wielkopolskiej brygadzie, w której jako *znajomy hetmanowi, żołnierz dobry, człowiek zdatny*, dosłużył się porucznikostwa³. Urodzony wojak, porzucił służbę wojskową, oddając się gospodarowaniu, dzierżawiąc dobra należące do ordynacji rydzynskiej Sułkowskich. W tej roli nie szło mu najlepiej, więc wziął, się za politykę. Dzięki poparciu Sułkowskich i Branickich posłował na Sejm w latach 1786 (z województwa kaliskiego) i 1788 (z województwa gnieźnieńskiego).

¹ Remigiusz Matyjas, *Parafia Przybyszew*, Przybyszew 1998, s. 217.

² Tomisław Polanowski, *Trójca Świętych Pań, Marianna Lanckorońska z d. Świdzińska (1737-1826)*, artykuł ze zbiorów prywatnych udostępniony przez autora na lekcji historii, Publiczna Szkoła Podstawowa w Borowie, 2025.

³ Remigiusz Matyjas, *op. cit.*, s. 217.

Podczas Sejmu Wielkiego (1788- 1792) zabierał publicznie głos w sprawach gospodarczych i wojskowych. Należał do stronników Konstytucji 3 Maja⁴.

Historyk Karol Zbyszewski w książce *Niemcewicz od przodu i tyłu*⁵ trafnie zauważa, że po uchwaleniu Konstytucji 3 Maja naród wpadł w samozadowolenie, wierząc, iż sama ustawa zasadnicza wystarczy do obrony kraju. Planowana stutysięczna armia okazała się zbyt kosztowna dla szlachty, co sprawiło, że Madaliński dobrze wiedział, gdzie jest jego miejsce. W 1789 roku powrócił do pierwszej wielkopolskiej brygady jako major, a dwa lata później, zgodnie z panującą wówczas praktyką sprzedaży stopni wojskowych, nabył rangę wice brygadiera. W 1792 roku wybuchła wojna polsko-rosyjska, w której Polacy stanęli w obronie konstytucji i ojczyzny. Armia nie osiągnęła zakładanej liczebności, a jej stan moralny i poziom wyszkolenia pozostawiały wiele do życzenia. W wielkopolskiej brygadzie, dowodzonej przez Damazego Mioduskiego, panował chaos – wielu żołnierzy beczynnie przemieszczało się w okolicach Warki. Właśnie tam dotarł Madaliński, pragnący ruszyć na pomoc księciu Józefowi Poniatowskiemu, który dzielnie walczył z wrogiem. Wkrótce Mioduski został zdymisjonowany, a jego miejsce jako wice brygadiera i zastępcy Madalińskiego zajął Jan Henryk Dąbrowski. W 1793 roku doszło do drugiego rozbioru Polski. Brygadę wielokrotnie przenoszono, aż w październiku tego roku rozlokowano ją w Ostrołęce, w pobliżu nowej granicy pruskiej, pomiędzy stacjonującymi w Warszawie oddziałami rosyjskimi⁶.

Wobec nowej rzeczywistości po przegranej wojnie, Madaliński przystąpił do tajnego sprzysiężenia, które dążyło do jak najszybszego wywołania powstania narodowego. Sytuacja była bardzo trudna i niebezpieczna, bowiem ambasador rosyjski Igelsstrom wyłapywał spiskowców w Warszawie, zaś podporządkowana mu Komisja Wojskowa zarządziła redukcję polskiego wojska. Madaliński, pozorując lojalność wobec Igelsrtoma, zebrał swoją brygadę w Ostrołęce, odebrał od oficerów przysięgę *na wierność Madalińskiemu i obronę wolności*.⁷ I tu warto wspomnieć, iż nie do końca jest znana rola Trójcy Świętych Pań, między innymi siostr Marianny Lanckorońskiej i Bony Granowskiej z domu Świdzińskie, pochodzących ze Świdna w gminie Mogilnica, wówczas mieszkających w Warszawie, które

⁴ *Ibidem*, s. 217-218

⁵ Karol Zbyszewski, *Niemcewicz od przodu i tyłu*, Poznań 2013.

⁶ Jerzy Kowecki, *Antoni Józef Madaliński h. Larysa*, Internetowy Polski Słownik Biograficzny, <https://www.ipsb.nina.gov.pl/a/biografia/antoni-jozef-madalinski-h-larysa-1739-1804-general-wojsk-koronnych> [dostęp: 09/05/2025].

⁷ Remigiusz Matyjas, *op. cit.*, s. 218.

otaczały szczególną opieką konfederatów barskich, zapewne również Madalińskiego. Miały one bowiem znaczący wpływ na osobę ambasadora Igelstroma, jak i rosyjskiego posła Stackelberga (1736-1800), u którego wyjednały zwolnienie jednego z duchownych przywódców konfederacji, księdza Jandołowicza (1713-1799)⁸. W dniu 12 marca 1794 r. Madaliński wraz z brygadą wyruszył na Kraków, gdzie miał przybyć Kościuszko. Fortel, którym posłużył się generał, polegał nie tylko na samym pójściu na Kraków, ale na tym, że szedł tam drogą okrężną przez tereny zaboru pruskiego. Pozorował nawet, iż porzuca własny kraj na rzecz służby w obcym państwie. Wystraszył tym Rosjan i Prusaków, którzy wyruszyli za nim w pogoń. Gdy wydawało im się, że już go schwytają, on ze swoją brygadą wymykał się jak czort, kasał wroga jak wąż, po drodze zbierając pieniądze na nadchodzące powstanie. Z czasem jedni żołnierze dezercerowali, a na ich miejsce przyłączali się do niego następni⁹. Ten brawurowy marsz zakończył się 3 kwietnia w Koniuszy połączeniem sił Madalińskiego i Kościuszki. Co dał ten wyczyn? Przyspieszył powstanie, będąc w zasadzie hasłem do jego wybuchu. Ułatwił wszczęcie powstania na Litwie, skąd Igelstrom, w obawie przed wyolbrzymianym przez wszystkich wojskiem Madalińskiego, ściągnął znaczne siły rosyjskie do Warszawy. Z drugiej strony przedwcześnie obudzono czujność Prusaków, co utrudniło wszczęcie insurekcji w ich II zaborze¹⁰.

Głośno było o Madalińskim, w powstaniu. Awansował najpierw na generała majora, potem na generała lejtnanta. Jego szlak bojowy to Racławice, Szczekociny, gdzie został ranny, Warszawa, Bydgoszcz, Toruń. Atakował, pozorował ataki, osłaniał odwroty. Domagał się rozszerzenia propagandy insurekcyjnej, politycznego nadzorowania dowódców, surowości wobec zdrajców. Zasiadając w Sądzie Kryminalnym Wojskowym, głosował za karą śmierci dla biskupa Wojciecha Skarszewskiego¹¹. Po klęsce maciejowickiej i upadku Warszawy ocalałe z pogromu oddziały koncentrowały się na południowym Mazowszu. 11 listopada Madaliński otrzymał rozkaz o stawieniu się pod Nowym Miastem nad Pilicą, gdzie planowano się naradzić, co do dalszych działań. Dzielny generał był załamany. Uwierzył w pogłoskę o planowanym zamachu na jego życie. Opuścił swoją brygadę pod Białobrzegami nad Pilicą.¹² Prusacy aresztowali generała i gdy siedział w więzieniu we Wrocławiu i Magdeburgu (Wrocław i Magdeburg), jego nazwisko elektryzowało część społeczeństwa. Na wolność wyszedł w 1797 r. W odróżnieniu od wielu powstańców nie

⁸ Tomisław Polanowski, *op. cit.*

⁹ *Ibidem.*

¹⁰ *Ibidem.*

¹¹ *Ibidem.*

¹² *Ibidem.*

poszedł na emigrację. Powrócił do kraju, a konkretnie osiadł w swoim majątku w Borowem w gminie Mogielnica na Mazowszu¹³.

Madaliński wydzierżawił dobra Borowe od władz pruskich w 1802 r. na dwadzieścia lat. Prawdopodobnie było to jednak odnowienie kontraktu. Tomasz Wawrzecki, wzywając w listopadzie 1794 r. generała do wstawienia się pod Nowym Miastem nad Pilicą, zapewniał go, iż później będzie mógł pojechać *o mil 3 dla interesu swojego*. Zapewne chodziło tutaj o Borowe, położone przecież niedaleko Nowego Miasta nad Pilicą. Madaliński mógł wydzierżawić te dobra podczas trwania Sejmu Wielkiego, gdy jako poseł poszukiwał jakiegoś stałego oparcia w okolicach Warszawy. Właśnie tak postąpił np. autor słów naszego hymnu narodowego, Józef Wybicki, kupując majątek Krobów pod Grójcem¹⁴. Być może pojawienie się Madalińskiego w Borowem należy wiązać z poślubieniem Wiktorii Skotnickiej. Żeniąc się miał około pięćdziesiątki. Wspólnie z Wiktorią doczekał się ośmiorga dzieci; czterech synów i cztery córki, które wychowały się właśnie w Borowem¹⁵. Po III rozbiorze Polski rząd pruski osiedlał na podbitym terytorium swoich kolonistów. Dwóch kolonistów osadził w Borowem, a czterech w sąsiednim Dziarnowie. Kontraktami z 25 września 1803 r. i marca 1804 r. zobowiązano Madalińskiego, aby wznosił dla nich budynki na łączną sumę 20114,09 złotych. Jeden z tamtych kolonistów nazywał się Nuremberger. 16 lutego 1817 r. noszącemu takie właśnie nazwisko, trzydziestodwuletniemu gospodarzowi z Borowego żona Ewa z Marków urodziła syna Antoniego. Z czasem nazwisko Nuremberger uległo spolszczeniu na Noremberger do dziś występuje w parafii Przybyszew¹⁶.

Madaliński zmarł 19 lipca 1804 r. w Borowem. Pogrzeb odbył się 23 lipca w Przybyszewie. Pojawił się na nim kaznodzieja, który w swoim życiu wygłosił wiele ostatnich pożegnań, Jan Hipolit Nowowiejski (zm. 1824). Za celowe uznano ocalić jego przemówienie od zapomnienia. W 1806 r. w Rawiczu ukazała się drukiem *Mowa przy złożeniu zwłoków A. Madalińskiego przez... w kościele przybyszewskim dn. 23 lipca 1804 r.* miana ciało generała złożono w podziemiach przybyszewskiego kościoła, a serce w Lubani w kościele, który spłonął w 1875 r¹⁷. Gorzki los spotkał wdowę i osierocone dzieci. Kamera wojenno-ekonomiczna warszawska pozostawiła wdowie dzierżawę na dwa lata, czyli

¹³ *Ibidem*; Jerzy Kowecki, *Antoni Józef Madaliński h. Larysa*, Internetowy Polski Słownik Biograficzny, <https://www.ipsb.nina.gov.pl/a/biografia/antoni-jozef-madalinski-h-larysa-1739-1804-general-wojsk-koronnych> [dostęp: 09/05/2025].

¹⁴ Remigiusz Matyjas, *op. cit.*, s. 218-219.

¹⁵ *Ibidem*, s. 219.

¹⁶ *Ibidem*.

¹⁷ *Ibidem*.

do 1806 r. Przyznano jej jednak, jako obserwatora niejakiego Selbstherra, który, jak się zdaje, dokuczył wdowie na tyle skutecznie, że ta już w 1805 r. zrzekła się dzierżawy. Dzierżawcą Borowego został Selbstherr. Dzięki wstawiennictwu Wybickiego i księcia Poniatowskiego przyznano pani Wiktorii pensję na wychowanie i edukację dzieci. Pensję tę utrzymywano po śmierci matki (1808 r.) aby ułatwić dzieciom wejście w pełnoletność. O tych ostatnich wiemy niewiele. Syn Mikołaj, porucznik Wojska Polskiego, dziedzic dóbr w Rawskim ożenił się z wdową Urszulą Świdzińską z d. Leszczyńską, dziedziczką dóbr w Świdnie. Ślub zawarto w Kościele w Michałowicach w 1832 r. Józefa została żoną I. Sosnowskiego, mecenasa przy Sądzie Najwyższym Królestwa Polskiego. Pozostałe dzieci Madalińskiego to Marcin Marcelina (Marcyjanna) Wiktorja.¹⁸

Zdjęcie 1.1 Pozostałości po dworze generała Madalińskiego - 1990 rok zdjęcie Jarosław Bochyński

Źródło: Matyjas Remigiusz, *Parafia Przybyszew*, Przybyszew 1998.

¹⁸ Jerzy Kowecki, *op. cit.*; Serwis Polskiego Towarzystwa Genealogicznego, www.genealodzy.pl [dostęp 09/05/2025].

Czy pamięta się o bohaterach po ich śmierci, zwłaszcza tam, gdzie się urodzili albo gdzie zostali pochowani. Od 1813 r. o generale przypomnieli przybyszewianom murowany pomnik dłuta Syrewicza, dopóki nie padł pastwą płomieni. Miejsce pochówku wskazywała marmurowa tablica umieszczona na zewnątrz (po lewej stronie) kościoła: *Grób śp. Antoniego Madalińskiego, B. Generała Wojsk Polskich, zmarłego 19 lipca 1804 roku*. W 1938 roku premierę miał film *Kościuszko pod Racławicami* w reżyserii Józefa Lejtesa, wyróżniający się rozmachem, szczególnie w scenach batalistycznych. Postać Madalińskiego zagrał Bogusław Samborski, oddając brawurę i zdecydowanie generała, a jednocześnie ukazując jego ludzkie cechy. W 1954 r. pojawiła się informacja, że nowa szkoła w Przybyszewie *została nazwana imieniem sławnego generała*¹⁹. Jak dotąd nie udało się jednak znaleźć źródłowego potwierdzenia tej wiadomości.

W latach siedemdziesiątych Henryk Bąk oraz inni parafianie, w porozumieniu z księdzem Czajkowskim, zainicjowali zbiórkę finansową na rzecz kultywowania pamięci o generale i tradycji niepodległościowych. Największe wsparcie finansowe pochodziło od mieszkańców sołectwa Mała Wieś. W ramach tych działań zlecono Bolesławowi Rózkowi wykonanie nowej tablicy nagrobnej, zastępującej starą, zniszczoną płytę. Dodatkowo przygotował on drugą tablicę, którą umieszczono w przedsionku kościoła. Podczas uroczystości poświęcenia tablic Henryk Bąk wygłosił przemówienie, w którym przypomnieli o zasługach generała w walce z Rosjanami podczas Powstania Kościuszkowskiego. Podkreślił także, że sytuacja Polski w tamtym czasie była podobna do obecnej – kraj nie był w pełni niepodległy, ponieważ nadal stacjonowały w nim wojska radzieckie, mimo że Polacy walczyli o wolność ojczyzny. Służba Bezpieczeństwa potajemnie nagrywała przemówienie, co było powszechnie zauważalne. Niektórzy uczestnicy, obawiając się konsekwencji, opuścili uroczystość jeszcze przed jej zakończeniem. Po upływie dwóch tygodni tablica na grobie generała została zniszczona przez nieznanych sprawców, którzy prawdopodobnie mieli powiązania ze Służbą Bezpieczeństwa. W odpowiedzi na ten akt wandalizmu najbardziej zaangażowani parafianie ustawili przy grobie duży, poświęcony kamień z taką samą inskrypcją, jak na uszkodzonej tablicy, zawierającą błędną datę śmierci „1805”. W maju 1995 roku warecki PTTK zorganizował Zjazd Przodowników Turystyki Motorowej. Jednym z punktów programu była wizyta w Przybyszewie, podczas której proboszcz po raz pierwszy publicznie przedstawił koncepcję budowy pomnika nagrobego generała Madalińskiego. Jego realizację, według projektu proboszcza, powierzono Zenonowi Jakubowskiemu

¹⁹ Remigiusz Matyjas, *op. cit.*, s. 219-220.

z Boglewic koło Warki. Fundatorami przedsięwzięcia byli: Urząd do Spraw Kombatantów i Osób Represjonowanych w Warszawie, Urząd Gminy w Promnie, Urząd Miasta i Gminy w Warce, Urząd Miasta i Gminy w Mogielnicy oraz Andrzej Wiśniewski (wówczas poseł na Sejm i wójt gminy Promna).

22 listopada 1997 r. w Przybyszewie odbyła się uroczystość patriotyczno-religijna starannie przygotowana na tę okazję. Ks. Kaczorowski przez około dziesięć minut witiał zaproszonych gości: Prymasa Józefa Glempa, polityków, samorządowców i innych. Po uroczystej mszy świętej odprawionej przez Ks. Prymasa, uczestnicy zgromadzili się przed kościołem. W wydarzeniu brała udział orkiestra oraz Kompania Honorowa Wojska Polskiego z Radomia. Kulminacyjnym momentem było odsłonięcie pomnika przez Stanisława Madalińskiego a następnie jego poświęcenie przez Ks. Prymasa. W chwili, gdy żołnierze oddali trzy salwy honorowe, wydawało się, że generał zmartwychwstanie, by dosiąść rumaka i ruszyć na nieprzyjaciela. Uroczystość zwieńczył chór parafii św. Mikołaja w Warce pod dyrekcją organisty Zdzisława Działka intonując *Rotę*²⁰.

Zdjęcie 1.2 Odsłonięcie pomnika przez potomka Generała Stanisława Madalińskiego 20 XI 1997 r.

Źródło: Matyjas Remigiusz, *Parafia Przybyszew*, Przybyszew 1998.

²⁰ *Ibidem*, s. 220.

Zdjęcie 1.3 Poświęcenie pomnika przez Ks. Prymasa 20 XI 1997 r.

Źródło: Matyjas Remigiusz, *Parafia Przybyszew*, Przybyszew 1998.

Bibliografia

Źródła drukowane

Matyjas Remigiusz, *Parafia Przybyszew*, Przybyszew 1998.

Zbyszewski Karol, *Niemcewicz od przodu i tyłu*, Poznań 2013.

Polanowski Tomisław, *Trójca Świętych Pań, Marianna Lanckorońska z d. Świdzińska (1737-1826)*, artykuł ze zbiorów prywatnych udostępniony przez autora na lekcji historii, Publiczna Szkoła Podstawowa w Borowem, 2025.

Źródła internetowe

Kowecki Jerzy, *Antoni Józef Madaliński h. Larysa*, Internetowy Polski Słownik Biograficzny, <https://www.ipsb.nina.gov.pl/a/biografia/antoni-jozef-madalinski-h-larysza-1739-1804-general-wojsk-koronnych> [dostęp: 09/05/2025].

Serwis Polskiego Towarzystwa Genealogicznego, genealodzy.pl [dostęp 09/05/2025].